

educational heritage A. Makarenko. It is noted that teacher Nandigram is of great importance in the educational process on the example of inheritance A. Makarenko.

Key words: study of a particular region, pedagogical study of a particular region, education.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.

УДК 371.132:73.30

І. Г. Павленко

**ВПРОВАДЖЕННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ
А. С. МАКАРЕНКА У СУЧАСНУ ПРАКТИКУ ФОРМУВАННЯ
ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

Поставивши біосферу на межу катастрофи, людство врешті почало усвідомлювати хибність традиційних сцієнтично-технократичних світоглядних орієнтирів. Глибокі зміни в сучасному українському суспільстві зумовлюють пошук нових підходів до організації системи виховання: формування гуманної особистості, культурної, толерантної, здатної до самопізнання, саморозвитку самореалізації, громадянина своєї країни і світу. Розробка новітніх виховних моделей і систем неможлива без ґрунтового аналізу, творчого урахування і використання гуманістичного історико-педагогічного досвіду.

Ідеї, які висував Антон Семенович Макаренко, не втрачають своєї актуальності і в наш час, час підвищеної уваги до особистості. Педагогічна позиція А. С. Макаренка базується на самовихованні людини як домінанті в формуванні її поглядів та життєвої орієнтації. Виховання розуміється як процес засвоєння індивідом тих соціальних принципів, які складають ціннісну основу суспільства.

Мета статті – розглянути особливості впливу гуманістичної спадщини А. С. Макаренка на сучасну практику екологічного виховання та формування екологічної культури учнівської молоді.

На сьогодні економічні перетворення призвели до того, що значна частина сучасної молоді страждає песимізмом, прагненням жити тільки сьогоднішнім, агресивністю, лицемірством, споживчими орієнтаціями, «нездоровим» прагматизмом, а звідси й негативне ставлення у більшості учнів до виховання та навчання. Але необхідно враховувати, що дитина, яка прийшла до школи, вже є особистістю, і в процесі навчання проходить її подальший розвиток. Тому А. С. Макаренко у своїх працях наголошує на важливості мудрого педагогічного впливу на душу та

розум кожного учня. В результаті своєї практики Макаренко приходиться до висновку, що визначає всю його виховну роботу: «не може бути виховання, якщо не зроблена центральна установка про цінність людини» [1, с. 249]. При цьому він підкреслював, що проблема особистості може бути дозволена, якщо в кожній людині бачити особистість. «Головне нове відношення до людини, нова позиція людини в колективі, нова турбота про неї і нова увага [2, с. 23]. Макаренко, розуміючи складність кожної людини, писав, що загальні й індивідуальні якості особистості утворюють заплутані вузли. Ця складність породжує два типи помилок у вихованні: перша полягає в прагненні обстригти всіх одним номером, втиснути людину в стандартний шаблон, а друга – пасивне потакання кожному індивідууму [1, с. 170]. А. С. Макаренко вважав, що цілі виховання повинні визначатися як суспільними, так і особистими потребами.

Важливою стороною уявлень А. С. Макаренка про людину є його впевненість у тому, що в кожному закладено прагнення до краси. Саме естетичні чинники вчений вважав надзвичайно важливими у вихованні, на його думку, тільки краса зможе людину зробити краще. Красу Антон Семенович розглядав як основний засіб розвитку почуттів вихованців, тонкощі їх емоційної сфери. А. С. Макаренко надавав велике значення роботі у сфері «відчуттів» особистості, її «самопочуття», «емоції». Це спеціальна турбота про «світовідчуття», життєвий тонус людини, формування її духовного світу.

Духовність – це здатність людини творити, конструювати цінності та сенси життя, а ми сьогодні гостро потребуємо системи цінностей, яка здатна виразити життєві прагнення особистості. В наш час більшість учених визначають ціннісні орієнтації як основний структурний компонент особистості, який зумовлює особливості та характер її ставлень до оточуючої дійсності.

У процесі екологічного виховання формується певна система екологічних цінностей, яка визначає бережне ставлення особистості до природи. Ставлення визначає характер переживань особистості, особливості сприйняття дійсності, характер поведінкових реакцій на зовнішні впливи. Найбільш сприятливим для екологічного виховання людини вважається шкільний період, коли інтенсивний розвиток особистості, підготовка її до самостійної життєдіяльності здійснюється у поєднанні з оволодінням нею екологічною етикою, опануванням певних знань, умінь і навичок, осмисленням цілісності природничого світу, переживанням краси й різноманітності природи. Сучасне екологічне виховання та навчання орієнтоване на створення системи безперервної екологічної освіти, суть якої полягає в його основних цілях: розвиток екологічної свідомості і мислення, екологічної культури особистості та суспільства, відповідального відношення кожної людини до природи.

Проблема формування екологічної культури учнівської молоді ускладнюється тим, що немає єдиної наукової думки з приводу самого

визначення поняття «екологічна культура». Так, екологічна культура, на думку О.Вербицького, виступає як «сукупність досвіду взаємодії людей з природою, котра забезпечує виживання та розвиток людини, яка виявляється у вигляді теоретичних знань та способів практичних дій у природі й суспільстві, моральних норм, цінностей та культурних традицій» [3, с. 33]. Вчені О. Захлебний, І. Суравегіна під екологічною культурою розуміють відповідне ставлення людини до власних природних даних (власного організму), до природи (загальній передумові матеріальної праці, природного середовища життєдіяльності людей), до діяльності, яка пов'язана з вивченням та охороною довкілля. М. Тарасенко вважає, що «екологічна культура включає визначений «зріз» суспільно виробленого способу самореалізації людини в природі, культурні традиції, життєвий досвід, моральні почуття та моральну оцінку ставлення людини до навколишнього середовища» [4, с. 232]. На думку С. Бородавкіна, розвиваючи екологічну культуру, доцільно враховувати як існуючі норми поведінки, так і спиратися на внутрішній контроль самої особистості: відповідальність, сумління, обов'язок та ін. [5]. Вчений А. Букін в екологічну культуру особистості включає: оволодіння людиною науковими знаннями, засвоєння норм поведінки, розвиток морально-естетичних почуттів у спілкуванні з природою, охорону довкілля [6]. Аналогічні компоненти екологічної культури виділяє Б. Ліхачов, який включає в екологічну культуру відповідні знання, глибоку зацікавленість у природоохоронній діяльності, грамотне її здійснення, багатство морально-естетичних почуттів та переживань, які породжуються від спілкування з природою. Екологічна культура, на думку І. Зверева, передбачає наявність у людини твердих знань, переконань, готовність до діяльності, а також її практичні дії, які погоджені з вимогами дбайливого ставлення до природи [7]. Н. Гнілуша складниками екологічної культури вважає екологічну свідомість, екологічні переконання, екологічний світогляд, готовність до екологічної діяльності, відповідне ставлення до навколишнього середовища [8]. На наш погляд, екологічна культура – це інтегративна якість особистості, що втілює духовно-моральні цінності й визначає екологічно-моральні вчинки, які спрямовані на збереження життя в усіх його проявах та на створення краси природного середовища.

Дослідження особливостей формування екологічної культури дозволило нам визначити ряд принципів, які дозволяють послідовно, цілеспрямовано планувати роботу по формуванню екологічної культури учнівської молоді. Це такі принципи як: екологізація навчально-виховного процесу (екологія природи, екологія людини, екологія культури), естетизація, опора на образ рідної природи як компонент образу світу, опора на творчу діяльність учнів у процесі формування їхньої екологічної культури, цілісний підхід до формування екологічної культури учнів, природовідповідність, культуровідповідність, гуманістичний принцип (гуманне ставлення до природи та до людей).

Визначаючи принципи формування екологічної культури, ми спиралися на загальнодидактичні принципи, а принципи природовідповідності та культуровідповідності, давно відомі в науці, розглядалися нами з позиції формування екологічної культури особистості сучасного учня.

Список використаної літератури

- 1. Макаренко А. С.** Педагогические сочинения : в 8 т. / А. С. Макаренко. – Т. 1. – М.: Педагогика, 1983. – 366 с.
- 2. Макаренко А. С.** Педагогические сочинения: В 8 т. / А. С. Макаренко – Т. 4. – М.: Педагогика, 1984. – 398 с.
- 3. Вербицкий А. А.** Основы концепции развития непрерывного экологического образования / А. А. Вербицкий // Педагогика. – 1997. – № 6. – С. 31 – 36.
- 4. Тарасенко Н. Ф.** Природа, технология, культура: философско-мировоззренческий анализ / Н. Ф. Тарасенко. – К.: Наук. думка, 1985. – 256 с.
- 5. Бородавкин С. В.** Этика и экологическое воспитание / С. В. Бородавкин. – Л.: Ленингр. орг. о-ва «Знание» РСФСР, 1988. – 15 с.
- 6. Букин А. П.** В дружбе с людьми и природой: Кн. для учителя / А. П. Букин. – М.: Просвещение, 1991. – 156 с.
- 7. Зверев И. Д., Суравегина И. Т.** Экологическое образование школьников / И. Д. Зверев, И. Т. Суравегина. – М.: Педагогика, 1983. – 160 с.
- 8. Гнілуша Н.** Екологічна освіта – складова культури майбутнього вчителя / Н. Гнілуша // Рідна школа. – 1999. – № 7-8. – С. 40 – 42.

Павленко І. Г. Впровадження гуманістичних ідей А. С. Макаренка у сучасну практику формування екологічної культури учнівської молоді

В статті розглянуті особливості впливу гуманістичної спадщини А. С. Макаренка на сучасну практику екологічного виховання та формування екологічної культури учнівської молоді. Висвітлено сутність поняття «екологічна культура». Проаналізовано деякі ефективні шляхи та принципи, які дозволяють послідовно, цілеспрямовано планувати роботу по формуванню екологічної культури учнівської молоді.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна освіта, екологічна культура учнівської молоді.

Павленко И. Г. Внедрение гуманистических идей А. С. Макаренко в современную практику формирования экологической культуры учащейся молодежи.

В статье представлены особенности влияния гуманистической наследия А. С. Макаренко на современную практику экологического воспитания и формирования экологической культуры учащейся молодежи. Рассмотрена сущность понятия «экологическая культура». Проанализированы некоторые эффективные пути и принципы,

позволяющие последовательно, целенаправленно планировать работу по формированию экологической культуры учащихся.

Ключевые слова: экологическое воспитание, экологическое образование, экологическая культура учащихся.

Pavlenko I. G. The Introduction of A. S. Makarenko's Humanistic Ideas in Modern Practice of Ecological Culture Formation among Students

The article deals with the features of influence of A. S. Makarenko's humanistic heritage in modern practice of environmental education and ecological culture formation among students. In the process of environmental education a definite system of ecological culture forms, which defines careful attitude toward nature. The attitude determines the character of the individual experiences, the peculiar properties of reality perception, the nature of behavioral responses to external influence. The most favorable period to environmental education of a person is school period, when an intensive development of the personality is combined with his or her mastery of environmental ethics, experience of beauty and diversity of nature. The modern environmental education and training is focused on the creation of a system of continuous environmental education, the essence of which lies in its main objectives: the development of environmental consciousness and thinking, ecological culture of the individual and society, each person's responsible attitude to nature. The article deals with the essence of the concept of «ecological culture». Some effective ways and principles have been analyzed. These ways let plan the activities of the environmental culture among students consistently and purposefully.

Key words: environmental training, environmental education, environmental culture of students.

Стаття надійшла до редакції 06.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.

УДК 371.4

І. І. Ярита, Н. М. Ерьоміна

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
В ПОГЛЯДАХ А.С. МАКАРЕНКА**

Сучасна система освіти покликана забезпечити естетичне виховання в усіх сферах життєдіяльності і спрямована на формування духовної культури особистості, ціннісних орієнтацій, самореалізацію та духовно-естетичне самовдосконалення. Розв'язання цих важливих